

BIULETYN MUZEUM W GRUDZIĄDZU

Nr 6

Grudziądz

listopad 1960 r.

Muzeum w Grudziądzu (przy Bramie Wodnej) jest otwarte we wtorki, środy i piątki w godz. 10—18, w czwartki i soboty od 10 do 15, w niedziele i święta od 14 do 18. W poniedziałki i dni poświęcone muzeum jest zamknięte. We wtorki wstęp bezpłatny. W pozostałe dni opłata wynosi 1 zł, ulgowe 0,50 zł oraz 0,25 zł dla osób w grupach powyżej 10, które mogą w uzasadnionych wypadkach, po uprzednim uzgodnieniu z muzeum, być oprowadzone w zaproponowanym przez siebie czasie.

Dział Naukowo-Oświatowy zaprasza na imprezy upowszechniające naukę, sztukę i kulturę, urządzane bezpłatnie, w każdy czwartek o godz. 17,00, w sali kinowej Domu Dzieci i Młodzieży przy ul. Obr. Stalingradu 102. Program „czwartków muzealnych” w listopadzie br. jest następujący:

3. XI. — pogadanka i film oświatowy o *Janie Matejce*;

10. XI. — pogadanka i film oświatowy o *Maksymie Gorkim*;

17. XI. — pogadanka i film oświatowy o krajoznawstwie zabytków;

24. XI. — pogadanka i film oświatowy o tematyce archeologicznej.

Pozostałe działy: Archeologii i Historii, Historii Kultury i Etnografii oraz Dział Sztuki służą zainteresowanym informacją naukową i poradnictwem w zakresie samokształcenia.

INFORMACJA O WYSTAWACH

PRADZIEJE ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ — wystawa archeologiczna obrazująca rozwój osadnictwa naszego regionu od najdawniejszych czasów do powstania Państwa Polskiego. Do najciekawszych eksponatów należą: zrekonstruowany kamienny grób skrzynkowy kultury pomorskiej, zespół cennych zabytków pochodzących z odkrytego w Rządzu cmentarzyska z okresu rzymskiego, doskonale zachowane dębowe radio z Wiewiórek, stare żarna nieckowate i obrotowe, urny twarzowe kultury pomorskiej ze szczątkami kostnymi spalonych zmarłych.

DZIEJE GRUDZIĄDZA I REGIONU — zmagazynowana wystawa historyczna obejmująca również rozwój sztuki i rzemiosła.

KULTURA LUDOWA ZIEMI GRUDZIĄDZKIEJ — zmagazynowana wystawa etnograficzna przedstawiająca kulturę materialną sztukę ludową i pamiątkarstwo naszego regionu, uzupełniona wystawką kaszubskiej sztuki ludowej.

ŚWIAT STAROŻYTNY — wystawa obrazująca życie starożytnych Egipcjan, Greków i Rzymian ze szczególnym uwzględnieniem wytworów kultury materialnej i sztuki.

STANISŁAW STASZIC JAKO GEOLOG I JEGO EPOKA — wystawa urządzona przez Muzeum Ziemi w Warszawie przedstawiająca dorobek naukowy Staszica, nauk przyrodniczych i hutnictwa polskiego na tle nauk w Europie w XVIII i XIX w.

MALARSTWO ELEONORY JAGACIAK-BARYŁKO — wystawa przedstawiająca twórczość jednej ze współczesnych malarek, sopockich. Wśród zgromadzonych obrazów przeważają płótna olejne, są też akwarele i rysunki.

STRESZCZENIE POGADANKI OŚWIATOWEJ

HISTORIA MALARSTWA ROSYJSKIEGO XIV—XX W. Narodową galerią sztuki rosyjskiej jest zbiór zw. Państwowa Galeria Trietiakowska, powstały w II połowie XIX w., a mieszczący się obecnie w moskiewskim Muzeum. Jej założyciel — *Paweł Michajłowicz Trietiakow* — 1832—1898 — nie był pierwszym kolekcjonerem dzieł malarzy rosyjskich; ze wszystkich jednak zbiorów artystycznych, powstałych w II połowie XIX w. oraz wcześniejszych, tylko temu było sędzone stać się narodową galerią sztuki rosyjskiej. Podwoje Gallerii utworzono dla zwiedzających w 1872 r. Zawierała ona: stare ikony rosyjskie, w których Trietiakow, jako jeden z pierwszych, zauważył wysokie walory artystyczne, dzieła artystów I połowy XIX w., oraz — zasadniczy trzon Gallerii — wielki zbiór malarzy rosyjskich II połowy XIX w. Wszystko co w malarstwie dawało wyraz postępowym ideom społecznym tej epoki, co prawdziwie i głęboko odzwierciedlało życie i walkę ludu, wizerunki najlepszych jego synów oraz wzruszające obrazy przyrody rosyjskiej — znalazły miejsce w salach Gallerii.

Nową erę w rozwoju Gallerii zapoczątkowała Rewolucja Październikowa. Włodzimierz Iljicz Lenin 3 lipca 1918 r. podpisał dekret o przejęciu przez państwo Gallerii Trietiakowskiej, która w czasach radzieckich stała się prawdziwie masowym ośrodkiem oświatowo-artystycznym. Do Gallerii zostały włączone: Galeria Cwetkowska z jej wspaniałym zbiorem rysunków, dział sztuki rosyjskiej z Muzeum Rumiancewa z obrazami, studiami i szkicami genialnego malarza rosyjskiego A. A. Iwanowa, muzeum Ostrochowa z jego najcenniejszym zbiorem starodawnych ikon i inne.

Galeria posiada obecnie przeszło 36 tysięcy obrazów, rysunków, rzeźb i inne.

Stare malarstwo ikon zajmuje jedno z przodujących miejsc wśród najwybitniejszych szkół malarskich średniowiecza. W początkach swych jest ściśle powiązane z Bizancjum, ale już w XIII, a zwłaszcza w początkach XIV wieku możemy mówić o ruskim malarstwie ikon jako o zjawisku zupełnie samoistnym i wybitnie narodowym.

W XIV i XV w. jedną z najbardziej wybitnych i potężnych szkół malarskich była nowogrodzka. Cechuje ją prawdziwa ludowość przedstawień, wyrażona w świątecznej i dekoracyjnej kompozycji, w prostocie i wymowie konturów. Właściwością ikon nowogrodzkich jest nie tylko jaskrawa wymowność kolorytu, układu linearnego i sylwetki, lecz także rytmiczna kompozycja całości.

Równoległe ze sztuką nowogrodzką i w innych księstwach Rusi powstają w XIV w. samodzielne szkoły malarskie ikon. Należy do nich szkoła moskiewska, która od połowy XV w. nadaje ton sztuce starej Rusi. Styl sztuki rozwijającej się w Moskwie cechuje rytmiczna skończoność i muzyczność kompozycji, płynność linii i sylwetek, miękkość harmonijnych zestawień kolorystycznych i poetycki urok odtwarzanych wizerunków. Najwybitniejszym malarzem Rusi XV w. jest *Andrzej Rublew*, którego sztuka wywiera piętno na całe malarstwo.

W malarstwie ikon XIV w. pojawia się skłonność do wielomówności. Artysta wprowadza mnóstwo rodzajowych detali, a wyszukana gama kolorystyczna, typowa dla poprzedniej epoki, teraz dopiero osiąga szczególną dekoracyjność. Często malarz rozkoszuje się obrazem tak jak ornamentem.

W sztuce XVII w. zainteresowanie rzeczywistością przybiera charakter żywej obserwacji. Artysta opanowuje zasady konstrukcji perspektywicznej, potrafi oddać wrażenie przestrzeni i wymiaru. Jednakże te cechy realistyczne wiążą się z umowną, właściwą ikonom, kompozycją, zestawiającą różnej wielkości figury i różne masowo wydarzenia z ikonograficznym przedstawieniem oderwanych wyobrażeń religijnych. Barwna dekoracyjność malarstwa ikon XVI w. zamienia się w wyszukaną wzorzystość, czasem w rażące przeładowanie ornamentem.

Przełom w XVII i XVIII był nacechowany przemianami w społeczno-politycznym i kulturalnym życiu Rosji. W odróżnieniu od okresu poprzedniego w sztuce XVIII w. zaznacza się silnie charakter świecki. Sztuka rosyjska owych czasów dała szereg wybitnych indywidualności artystycznych, m. in.: *Nikitina, Antropowa, Rokotowa, Szubina, Bażenowa, Kozakowa*. W malarstwie XVIII w. rozwijają się równolegle różne rodzaje twórczości: portret, obrazy historyczne, rodzajowe, krajobraz i inne. Na czołowym miejscu stoi portret. Intensywny rozwój życia w dobie Piotra I przyczynił się do szybkiego ukształtowania kultury i sztuki rosyjskiej. Car ten przejawiał wielką troskę o rozwój rodzimej sztuki i nauki, czego dowodem założenie Akademii Nauk, Akademii Sztuk Pięknych, wysyłanie zdolnej młodzieży za granicę celem zapoznania się z postępową myślą naukową i sztuką Europy zachodniej. Założona w 1758 r. Akademia Sztuk Pięknych odegrała wielką rolę w dziejach sztuki rosyjskiej, a w dziedzinie akademii europejskich zajęła wybitną pozycję. Obok treści patriotycznych zaczerpniętych z historii ojczyzny, w Akademii szeroko były wykorzystywane tematy z mitologii i historii starożytnej, co wiązało się z panującym w niej klasycyzmem. Akademia dawała swoim wychowankom podstawową wiedzę z zakresu rysunku, perspektywy, kompozycji, anatomii i to stanowiło jej najmocniejszą stronę.

Sztuka rosyjska pierwszej połowy XIX w. jest ściśle powiązana z ruchem wolnościowym tego okresu. W malarstwie i literaturze budzi się gorące zainteresowanie bohaterką przeszłością narodu rosyjskiego. Patos humanizmu, wolności, ludowości — oto zasadnicza treść, która żywiła twórczy umysł rosyjskich malarzy i poetów początku XIX w. i łączyła ich z ruchem dekabrystów. Najbardziej utalentowanym malarzem-portrecistą, w twórczości którego znalazły dobitny wyraz cechy romantyzmu, był *O. A. Kiprienski*. Malarstwo pejzażowe tego czasu najlepiej reprezentuje *Sylwester F. Szczedrin*. Nastroje romantyczne występują także w obrazach malarza pejzażysty późniejszego pokolenia — *M. N. Worobjewa*, znanego również jako mistrza subtelnej akwareli. Wybitną rolę w dziejach malarstwa rosyjskiego I połowy XIX w. odegrał *A. G. Wieniecjanow*. Przyczynił się on do rozwoju tematyki związanej z życiem chłopów rosyjskiego. W chłopie pańszczyźnianym ujrzał on człowieka i uznał jego życie i pracę za godne pędzla malarza. Na uwagę zasługuje też *K. P. Briułłow*, mistrz w zakresie rysunku i akwareli, malujący sceny mitologiczne i portrety. Kierunek akademicki reprezentuje w tym czasie *A. A. Iwanow*, wszechstronnie wykształcony, o umyśle badawczym, upoczywie poszukujący nowych dróg.

W II połowie XIX w. malarze rosyjscy zrozumieli, że ich uczestnictwo w życiu społecznym zależy od zaangażowania się w ruch ludowy. Idea zainteresowania mas ludowych sztuką została zrealizowana dzięki powstaniu Towarzystwa Wystaw Ruchomych, które otwierano w większych miastach Rosji. Wybitnym malarzem lat 60-tych był *W. G. Pierow*, krytyk utarczającej rzeczywistości i piewca niedoli ludu. Inny znakomity malarz to *I. M. Kramskoj*, jeden z organizatorów Towarzystwa Wystaw Ruchomych. Twórczość jego wiąże się tematycznie ze światem wewnętrznym człowieka; przyczynił się także do rozwoju krytyki artystycznej. Dobrym malarzem-batalistą był *W. W. Wierieszczagin*. Oprócz obrazów batalistycznych, w których pokazywał „powszedniość wojny”, *Wierieszczagin* ze zdumiewającą ścisłością i zapalem odtwarza zwyczaje i kulturę ludów wschodnich, czerpiąc materiały ze swych podróży po Turkmenii i Indiach.

Malarze rodzajowi tego czasu to: *W. M. Maksimow, W. J. Makowski, M. W. Niewriew*. Różnorodna jest także twórczość przedstawicieli malarstwa pejzażowego — romantyka — *I. K. Ajwazowskiego, A. K. Sawrasowa i I. I. Szyszkiina*, a także obdarzonego wyjątkowym poetyckim odczuciem przyrody — *F. A. Wasiljewa*. Największym malarzem rosyjskim jest *I. J. Riepin*, odtwarzający wszystko, co niepokoilo postępowych, współczesnych mu ludzi. Namalował wielką ilość kompozycji rodzajowych, historycznych i mnóstwo portretów. Jest jednakowo wielki i jako malarz i jako rysownik.

Do doskonałym malarzem historycznym był *W. I. Surikow*, odtwarzający przeszłość narodu rosyjskiego tak plastycznie, że widać czuje się współczesnikiem rozgrywających się przed nim wydarzeń. Głównym przedmiotem zainteresowań *Surikowa* były walki i ruchy mas ludowych.

W końcu XIX i początkach XX w. sztuka rosyjska obfitowała w wybitnie twórcze indywidualności, spośród których wystarczy wymienić tak znakomitych malarzy jak: *W. Sierow, M. Wrubel, M. Niestierow, K. Korowin, A. Archipow, F. Malwin, I. Grabar, K. Juon*. Sztuka rosyjska tego okresu stanowi zjawisko, złożone odbijające wszystkie sprzeczności epoki, naznaczonej napiętą walką społeczną oraz ostrością konfliktów społecznych. Złożoność i sprzeczność owych czasów nie mogły nie zrodzić złożoności i sprzeczności dróg, którymi kroczyła sztuka, bolesnych wahań i nieraz błędzenia w twórczości poszczególnych artystów. Cały ten okres w dziejach sztuki rosyjskiej charakteryzuje się nie tylko szeregiem wybitnych talentów lecz i szeregiem wybitnych osiągnięć zarówno w malarstwie sztalugowym i grafice jak w rzeźbie i w sztuce teatralno-dekoracyjnej.

Liczni malarze realiści poświęcili swoją działalność przedstawianiu życia ludu i najważniejszych zjawisk społecznych epoki. Tematy z życia ludu są podstawą w sztuce *S. W. Iwanowa*. Życiu ludu i chłopów oraz rodzimej przyrodzie całkowicie poświęcił twórczość malarz rodzajowy *A. J. Archipow*. Tematy z życia ludu opracował *S. W. Malutin*. Pierwszym malarzem, który przedstawił życie i walkę rosyjskiej klasy robotniczej był *M. A. Kasatkin*, który utrwalił prawdziwe typy górników Dońskiego Zagłębia Węglowego.

Najwybitniejszym realistą przełomu wieków XIX i XX był *W. A. Sierow* — malarz i rysownik o szerokiej skali twórczej, wspaniały portrecista, mistrz obrazu historycznego, krajobrazu i ilustracji. Jest on autorem portretów swoich współczesnych: *Lewitana, Korowina, Szalapina, Gorkiego*, osiągając wielką błyskotliwość i wierność w charakterystyce jednostki, znajdując dla każdej z nich nowe rozwiązania, zarówno linearne jak i kolorystyczne. *Sierow* znany jest ze swoich śmiałych karykatur politycznych, wykonanych dla czasopism satyrycznych 1905 roku. Obok *Sierowa* wybitnym zjawiskiem w sztuce rosyjskiej przełomu wieków była twórczość *M. A. Wrubla*, mistrza obrazu sztalugowego i ilustracji, rysunku i akwareli, malarstwa monumentalnego i rzeźby. Dzieła *Wrubla* posiadają wielką moc plastyczną, głęboką emocjonalność i bogactwo kolorystyczne. Artystę cechował niezwykły dar wyobraźni, umiejętność zespolenia rzeczywistości i fantazji.

Natomiast ciszę i spokój roztacza twórczość *M. W. Niestierowa*. Charakteryzuje ją ucieczka od wszelkich namiętności, zespolenie człowieka ze światem przyrody, subtelna, przenikliwa liryka. W jego obrazach znalazły odbicie nastroje idące w kierunku oderwania się od życia, od jego walk i konfliktów. Twórcze poszukiwania w sztuce tego okresu występują wyraźnie w dziełach takich mistrzów jak *K. A. Korowin i F. A. Malwin*. *K. A. Korowin* wybitny kolorysta, znakomity malarz teatralny. Od 1900 r. staje się zapalonym wyznawcą impresjonizmu, maluje z temperamentem słoneczne studia i obrazy przedstawiające tłumne paryskie bulwary, pełne ruchu i blasku światła. *F. A. Malwin* zdobył w Europie wielką popularność dzięki swym barwnym symfoniom z życia chłopów rosyjskiego. Poszukiwanie nowych dróg w sztuce właściwe jest wielu artystom tej epoki. Szczególnym zjawiskiem jest twórczość *K. F. Juona i I. E. Grabara*, rozwijających w swej sztuce głębokie narodowe tradycje. Ulubionymi motywami *K. F. Juona* były widoki rosyjskich prowincjonalnych miast, ze starymi cerkwiami i monasterami, z barwnymi rynkami i jarmarkami. *I. E. Grabar* natomiast opiewa uroki rosyjskiej zimy, z głębokimi zaspami i impresjonistycznym kolorytem. Jest on również historykiem sztuki i krytykiem artystycznym.

Historia malarstwa rosyjskiego od najdawniejszych czasów do Rewolucji Październikowej może być prześledzona w Galerii Trietiakowskiwej epoka po epoce. W okresie ostatniego dziesięciolecia w Galerii powstał obszerny dział sztuk radzieckiej zawierający najlepsze dzieła malarzy współczesnych. Galeria Trietiakowska bardzo zasłużona wobec sztuki rosyjskiej jest i dla malarzy radzieckich prawdziwą szkołą mistrzostwa.

Opracowanie: mgr Bożena Sikorska, Dział Naukowo-Oświatowy Muzeum w Grudziądzu.